

ZAGREBAČKI BISKUP JURAJ HAULIK I USTOLIČENJE BANA JOSIPA JELAČIĆA

Josip Kolanović

Nadbiskup Juraj Haulik u Zagrebačkome *Katoličkom listu* od 20. travnja 1864. (str. 131) iznosi kako je godine 1848. ban Josip Jelačić "prigodom umještaja svoga zakletvu položio ne u ruke katoličkome biskupu, nego u ruke patriarki Grkah nesjedinjenih" te je zbog toga "nastala tolika uzbunjenost u viernih katolikah naše domovine, da je trebalo izdati za umirenje dokumenat od javne vlasti". Nije nam poznato o kakvome je dokumentu ovdje riječ i kakvo je bilo službeno obrazloženje takva postupka. To više što i sam Ferdinand I. u kraljevskoj diplomi od 23. ožujka 1848., kojom imenuje Josipa Jelačića banom, izrijeком određuje da za bana Josipa "umještnje (instalaciju) u nazočnosti vaših vjernostih osobito smo odredili našega takodjer vjernoga, nam iskreno miloga, častnoga Jurja Haulika, zagrebačkoga biskupa, za pravog i zakonitog rečenih kraljevinah bana priznati"¹. Unatoč toj odredbi "umještnje" odnosno instalaciju obavio je srpski patrijarh i mitropolita Josif Rajačić.

Kako je došlo do te promjene?

Ožujski događaji u Beču zatekli su biskupa Jurja Haulika u Bratislavi na zasjedanju Ugarskoga sabora. On, kao banski namjesnik, već je 22. ožujka iz Bratislave uputio pismo kralju Ferdinandu u kojem se zahvaljuje na službi banskoga namjesnika i predlaže da se imenuje ban. Premda porijeklom Slovak i nedvojbeno odan kralju, Haulik u tom trenutku predlaže za tu službu "rođenoga Hrvata ili Slavonca, muža koji uživa puno povjerenje svojih zemljaka i koji je iskreno odan narodnosti hrvatskoj". Takvo stajalište Jurja Haulika - nasuprot nekim suprotnim mišljenjima - jasno pokazuje da je on bio realan čovjek koji je gledao interes Hrvatske. Izrijeком stoga i naglašava da takvo imenovanje preporuča dobro "jedne i druge domovine, Hrvatske i

¹ Zapisnik Sabora Kraljevine Dalmatinske, Hrvatske i Slavonske održanog 5. i sljedećih dana mjeseca lipnja i srpnja godine 1848. u Zagrebu.

Ugarske” (Dokumenat br. 1). Dan kasnije Ferdinand javlja Jurju Hauliku da je banom imenovan pukovnik Josip Jelačić i imenuje ga ustoličiteljem (Dokumenat br. 2) te određuje da sazove sabor dogovorno s Jelačićem. Sabor je, prema tome, prvotno kralj zamislio kao Sabor za ustoličenje bana, pa je u tu svrhu dao i potrebne upute (Dokumenat br. 3). Kako je to kraljevo pismo bilo prvotno upućeno Hauliku u Bratislavu, a naknadno je određite promijenjeno u Beč, očito je Haulik već 25. ožujka doputovao u Beč i smjestio se u svratištu *London*. Povjerenje koje je Haulik gajio prema Jelačiću iskazao je i u pismu od 25. ožujka upućenome kralju, ističući kako Jelačić uživa puno povjerenje u narodu, a njegovo mu je imenovanje donijelo utjehu i olakšanje (Dokumenat br. 5).

Preokret nastaje nakon 31. ožujka kada je hrvatsko poslanstvo podastrlo kralju svoja zahtijevanja na čelu s Ambrozom Vranjicanom, Ivanom Kukuljevićem i Ljudevitom Gajem. Valja napomenuti da je na sastanku u Dvorani u Zagrebu 22. ožujka, kada je izrađen nacrt *Želja naroda* u 22 točke, određeno izaslanstvo kralju, a za vođu toga izaslanstva, koje se imalo sastati u Beču 28. ožujka, bio je predložen biskup Haulik.² (Pismo Franje Zengevala Jurju Hauliku od 23. ožujka. NAZ, A. praes. 346/1848.) Haulik nije prihvatio taj poziv, posebno nakon ponovnoga sastanka na kojemu su proširena zahtijevanja na 30 točaka, u kojima je posebna točka bila o ukidanju svećeničkoga neženstva.³ Taj zahtjev Haulik je odlučno odbacio, pa je u tome smislu izdao i posebno pismo svećenstvu. Nadalje, Haulik je nesumnjivo uvijek iskazivao lojalnost kralju, i naglašavao dobro ”jedne i druge domovine, Ugarske i Hrvatske” (Dokumenat br. 1), što je očito izazvalo prema njemu nepovjerenje, pa i oštro protivljenje.

Kralj je primio hrvatsko poslanstvo koje je moralo redigirati zahtijevanja i sastaviti drugi tekst što je sadržavao samo najvažnije i najhitnije hrvatske zahtjeve. Dvor je bio donekle, kako to ističe i Neustädter⁴, razočaran zbog te peticije ”u lojalnost vođa pučkoga pokreta u Hrvatskoj”. Kralj nije tom prilikom potvrdio te zahtjeve, već je samo obećao uzeti u razmatranje želje vjernog hrvatskoga naroda, obećavši da će odluku što prije dostaviti u

² Stolni kaptol zagrebački sa svoje sjednice od 23. ožujka javlja Hauliku o dolasku deputacije i moli ga, da joj se u Beču pridruži ”cum tota Conferentia banali”. Usp. J. Lahner, Gajeva demonstracija proti zagrebačkome biskupu Hauliku, u: *Croatia sacra. Arhiv za crkvenu povijest Hrvata* 22 i 23 (1944), 61–62.

³ U pismu od 25. travnja 1848. Haulik je u Zagreb poslao svoje pastirsko pismo na biskupijski kler u kojemu se osvrnuo na pitanje neženstva (celibata) i liturgijskoga jezika u spomenutim ”narodnim zahtjevima”. Usp. J. Lahner, nav. mj., 67–68.

⁴ J. Neustädter, Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od 1848, Zagreb 1994, 324–325.

Zagreb⁵. Kralj je posebnim pismom naložio Hauliku da priopći izaslanstvu da će štititi municipalna hrvatska prava i uzeti svoje podanike pod zaštitu i obavijestiti ih da su poduzete mjere o sazivanju Sabora. Ipak, kralj je odbio udovoljiti "svemu onome što je nespojivo sa zakonima, ustavom i mojom kraljevskom prisegom, pravima i dužnostima" (Dokumenat br. 6). Očito je to kraljevo pismo bilo upućeno Hauliku kao banskom namjesniku. U toj funkciji mu se obraća i podkancelar Ladislav Szögyény 3. travnja, tražeći od Haulika da mu javi što misli o nadnevku održavanja Sabora (Dokumenat br. 7).⁶

Preokret u držanju Haulika i odustajanja od službe ustoličitelja nastao je očito između 1. i 3. travnja. Naime, nakon prijema kod kralja Gaj je - prema kazivanju Neustädtera - nagovorio "velik broj zastupnika ... da ga prate do biskupa Haulika i da ovoga upoznaju s pravim osjećajima stanovnika glavnoga grada Hrvatske, koji su u njemu gledali otvorenog neprijatelja njihove narodnosti, te da mu savjetuju neka se više nikada ne pojavi u Zagrebu, gdje mu ne bi mogli zajamčiti čak ni osobnu sigurnost". Oni su doista i poslali Hauliku te mu to saopćili. Haulik je najprije "do suza ganut" izjavio da je spreman "otići sa svoga biskupskoga položaja, nakon što je izgubio povjerenje svoje pastve". Očito ga je Gaj optuživao i za neuspjeh izaslanstva. Haulik je tada htio napisati i ostavku na biskupsku stolicu, ali je od toga odustao na nagovor baruna Franje Kulmera.⁷ Sam pak Haulik kao razlog svoje odgode navodi demonstracije koje je organizirao Gaj ("cruda ista Gaiana demonstratio"). (Usp. Dokumenat br. 12)

Nakon tih događaja uslijedila je ostavka na dužnost kraljeva povjerenika za ustoličenje bana. On je to učinio smatrajući da bi u protivnom naškodilo samoj stvari, kompromitirao bi svoje biskupsko dostojanstvo i, konačno, naškodilo bi samome novoimenovanome banu (Dokumenat br. 8). Biskup je iz Zagreba dobio uvjerenje o privrženosti kanonika i puka (Dokumenti br. 10, 11 i 13) te je ohrabren obećao vratiti se, da bi mogao ponovno obavljati svoju dužnost. Svoj povratak je odgodio do ishoda Hrvatskoga sabora

⁵ Ondje 319.

⁶ Državna konferencija koja je održana nakon audijencije kod kralja zaključila je da se izbjegne bilo kakvo zauzimanje stajališta prema peticiji u cjelini, jer je ona potekla iz nezakonite skupštine. Poći od nje značilo bi državu izložiti opasnostima različitih ilegalnih "konventikula". Usp. J. Šidak, "Narodna zahtjevanja" od 25. ožujka - program hrvatske Četrdesetosme, u: J. Šidak, *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848-49.*, Zagreb 1979, 68. Zbog toga i Haulik govori o neuspjehu izaslanstva, a to ističu i drugi onovremeni izvori.

⁷ J. Neustädter, nav. mj., 325-326. To je Haulik potvrdio i u jednome kasnijem pismu od 13. svibnja 1852. Gdje, među ostalim, piše Franji Kulmeru da njemu ima zahvaliti što se godine 1848. nije zahvalio na biskupiji. Usp. J. Lahncr, nav. mj., 69-70.

(Dokumenti br. 12, 14). I sam ga je ban zamolio da sačeka ishod Sabora (Dokumenat br. 12). Haulik je izričito izjavio kako je glavni razlog odgode povratka u biskupiju taj što je odbio biti povjerenikom za ustoličenje (Dokumenat br. 15). Ugarski ministar bogoštovlja i nastave tražio je da se Haulik vrati u svoju biskupiju (Dokumenat br. 16 i 17). Konačno, Haulik odbija povratak u Zagreb do ishoda Sabora, jer se bojao da će izazvati nemire, ali i radi povrijeđenosti što je karlovački mitropolit dobio prvo mjesto do bana u Saboru, čime je nanesena povreda zagrebačkome biskupu.⁸ On se opravdava i slabim poznavanjem hrvatskoga jezika, a sada se ne dopušta više govoriti latinski. Uz to, trenutno je na liječenju. Svoj je povratak ipak najavio uskoro, jer je Sabor započeo radom. Haulik se vratio u Zagreb 14. lipnja.

U takvim okolnostima ban Jelačić obratio se karlovačkom mitropoliti Josipu Rajačiću, koji se 1. svibnja 1848. proglasio srpskim patrijarhom na Majskoj skupštini u Srijemskim Karlovcima.

Nazočnost Josipa Rajačića imala je i dodatno značenje. Jelačić je htio za hrvatsku stvar pridobiti i Srbe. U tom pogledu treba promatrati i činjenicu da je obavijest o svome imenovanju tiskao ne samo na latinici nego i ćirilicom i to starocrkvenim jezikom. Na to upozorava i Neustädter⁹ kada u svojim uspomename piše: "Tako je rimokatolički zbor biskupa bio uvrijeđen, ovaj korak bana Jelačića, prouzročen nužnošću, imao je međutim veliku političku važnost, jer su se patrijarh, srpsko svećenstvo i cijeli srpski narod ... osjetili veoma počašćenima; u to je doba, više no ikada, srdačan savez između Hrvata i Srba bio potreban da bi se oduprli mnogoljudnijem Ugarskom kraljevstvu, te da bi branili prava krunice i cjelovitosti Monarhije protiv agresije Mađara i Talijana". Patrijarh Rajačić odgovorio je vrlo uljudno banu Jelačiću, prihvatio da bude ustoličiteljem i obećao doći u Zagreb potkraj mjeseca svibnja.

Unatoč svemu tome u Zapisniku Sabora 1848. izvršten je tekst da je kralj za ustoličitelja odredio biskupa Jurja Haulika.

Sva pisma koja ovdje objavljujemo čuvaju se u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu (*NAZ*) među predsjedničkim spisima biskupa Jurja Haulika (*A. praes.*).

⁸ Haulik se vratio u Zagreb pošto je Sabor započeo radom, dne 14. lipnja 1848. I Zagreb ga je svečano dočekao. O tome su izvijestile i novine "Agramer Zeitung" 1848, str. 313. Usp. J. Lahner, nav. mj. str. 68.

⁹ J. Neustädter, nav. mj., 367.

1. 22. ožujka 1848. - Biskup Juraj Haulik kralju Ferdinandu
2. 23. ožujka 1848. - Kralj Ferdinand biskupu Jurju Hauliku
3. 23. ožujka 1848. - Kralj Ferdinand biskupu Jurju Hauliku
4. 24. ožujka 1848. - Ugarska dvorska kancelarija biskupu Jurju Hauliku
5. 25. ožujka 1848. - Biskup Juraj Haulik kralju Ferdinandu
6. 2. travnja 1848. - Kralj Ferdinand biskupu Jurju Hauliku
7. 3. travnja 1848. - Potkancelar Ladislav Szögyény biskupu Jurju Hauliku
8. 4. travnja 1848. - Biskup Juraj Haulik kralju Ferdinandu
9. 4. travnja 1848. - Biskup Juraj Haulik potkancelaru Ladislavu Szögyény
10. 10. travnja 1848. - Zagrebački kaptol biskupu Jurju Hauliku
11. 14. travnja 1848. - Biskup Juraj Haulik Zagrebačkom kaptolu
12. 27. travnja 1848. - Biskup Juraj Haulik kanoniku Ivanu Kralju
13. 22. travnja 1848. - Franjo Stauduar biskupu Jurju Hauliku
14. 27. travnja 1848. - Biskup Juraj Haulik Franji Stauduaru
15. 7. svibnja 1848. - Biskup Juraj Haulik grofu Karlu Draškoviću
16. 12. svibnja 1848. - Knez Eszterhazy biskupu Jurju Hauliku
17. 16. svibnja 1848. - Biskup Juraj Haulik knezu Eszterhazyju
18. 24. svibnja 1848. - Skupština Požeške županije biskupu Jurju Hauliku
19. 6. lipnja 1848. - Biskup Juraj Haulik Vinku Tekelfalusi

1.

1848. ožujak 22. Bratislava

Biskup Juraj Haulik kralju Ferdinandu (putem Dvorske kancelarije).

Već sedam godina obnaša dužnost banskog namjesnika. Smatra da u sadašnjim teškim prilikama ne može udovoljiti toj dužnosti, već i zbog toga što je svećenik, pa predlaže da se imenuje ban. Dobro i jedne i druge domovine, Ugarske i Hrvatske, preporuča da "ta služba zapadne rođenog Hrvata ili Slavonca, pored toga muža koji uživa puno povjerenje svojih zemljaka i koji je iskreno odan narodnosti hrvatskoj." Inače se po njegovu "poniznome i na dugom iskustvu te poznavanju hrvatskih prilika osnovanome mišljenju neće dugo održati u svojoj službi niti postići željeni cilj".

Sacratissima etc.

Septem fere annorum decursu munus locumentenentis banalis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae benignitate maiestatis vestrae sacratissimae in me collatum, ea quam tenuitates virium mearum arduaque sane rerum adiuncta patiebantur, contentione obire adnitebar et huius consentionis meae nullum unquam alium praestitutum habui finem, quam intemeratam erga maiestatem vestram sacratissimam fidem et homagialem devotionem, tene-ram erga sacram Hungariae coronam adhaesionem, publicam memoratorum regnorum prosperitatem. Ac licet non semper nec in eo quem desiderabam gradu intentionibus meis responderit effectus, tamen ad facilitandum ordinationem negotiorum cursum, ad propedienda maiora incommoda placando-sque animos variis affectibus agitados non plane infeliciter me operatum fuisse conscientiae meae convincor testimonio. Multas quoque ex huius muneris administratione in me redundasse curas, sollicitudines, atque adeo acerbitates, non paucas me sustinuisse insomnes noctes nec leves expensas cum veritate possum affirmari. Sed haec lubenti animo sustinebam quousque altissimis maiestatis vestrae sacratissimae intentionibus ipsisque muneris huius partibus aliquatenus saltem me respondere posse existimabam. De praesenti officii huius ratio pro ingravescentibus temporum adiunctis tam difficilis evasit ut tali parvo cum utilitate sustinendo humeros meos nullatenus videam suspicere, immo convincar me vel ex obtutu status mei ecclesiastici hoc officio debite amplius defungi non posse.

Itaque maiestatem vestram sacratissimam homagialibus precibus exoro ut indigentiae dictorum regnorum bani nominatione clementissime consulere vel, si id ob quamcunque causam mox fieri haud posse videretur, munus locumentenentis banalis in aliud quodpiam individuum benignissime transferre dignetur. Quoad delectum individui idgenus non praesumo debili consilio meo obstrepere maiestati vestrae sacratissimae; pro meo tamen erga eandem homagialis teneritudinis sensu proque sincero publici boni studio temperare mihi non possum quin eam meam demississimam exprimam mentem: et altissimi servitii et utriusque patriae, Hungariae quippe non minus, quam Croatiae Slavoniaeque pacem et prosperitatem magnopere deprecari ut munus hoc nativo Croatae vel Slavonitae viro, praeterea popularium suorum fiducia plane praedito et nationalitati Croaticae sincere addicto obtingat, cum secus ille humillimae atque diuturnae experientiae et rerum Croaticarum cognitioni innixa opinione mea non diu in sui se munere sustenturus nec optato scopo.

Queis dum ociorem clementissimam resolutionem de genu exoro, altissimis gratis ac clementiae caesareoregiae devotus, profundissime in homagiali

submission emorior, humillimus perpetuoque fidelis subditus et capellanus,
Georgius, episcopus.¹⁰

Posonii, 22. Martii 1848.

NAZ, A. praes. 207/1848. Konzept.

2.

1848. ožujak 23. Beč

Kralj Ferdinand biskupu Jurju Hauliku.

Javlja mu da je pukovnika Jelačića imenovao generalmajorom i banom, a Haulika svojim povjerenikom za ustoličenje bana te mu zahvaljuje na dosadašnjem vjernom obnašanju službe banskog namjesnika.

Lieber Bischof von Haulik!

Ich habe mich bewogen gefunden, den Obersten Freyherrn von Jellachich zum Generalmaior und Banus von Kroatien, dann zum Inhaber des ersten und zweyten Banal-Grenz-Infanterie-Regiments zu ernennen und ihm gleichzeitig die geheime Rathswürde taxfrey zu verleihen. Derselbe wird den gewöhnlichen Diensteid in seiner Eigenschaft als Banus in meine Haende abzulegen haben, wozu der Tag nachträglich bestimmt und ihm bekannt gegeben werden wird. Behufs der feyerlichen Einführung des Freyherrn von Jellachich in die Banalwurde, ernenne ich Sie zum königlichen Commissär.

Indem ich Sie von dieser meiner bey der ungewöhnlichen Bewegung der Zeit unerlässlich gewordenen Entschliessung in Kenntniss setze, finde ich mich zugleich veranlasst, Ihnen für die wesentlichen und erspriesslichen Dienste, welche Sie als Banalocumtenant bisher mit dem lobenswerthesten Eifer leisteten, meine volle Zufriedenheit auszudrücken und Sie zugleich aufzufordern, Ihrer treuen Anhänglichkeit an mich und mein Haus noch auch ferner der Sache der Gesetzlichkeit, Ruhe und Ordnung Ihre kräftigste Unterstützung zu widmen.

¹⁰ koncept, dopisano: *Suae Maiestati sacratissimae, via Cancellarie regio-Hungarico-aulicae.*

Wien, den 23. Maerz 1848.

Ferdinand.

NAZ, A praes. 209/48. Izvornik.

3.

1848. ožujak 23. Beč

Kralj Ferdinand biskupu Jurju Hauliku.

Jelačić je imenovan banom i savjetnikom, a Haulik povjerenikom za ustoličenje bana. Haulik neka se sastane s Jelačićem radi dogovora o datumu instalacije i sazivanja Hrvatskoga sabora. Kada pred kraljem položi prisegu, Haulik neka sazove Hrvatski sabor za dan koji će odrediti zajedno s Jelačićem i neka obavi umještaj (instalaciju) prema priloženome uputstvu.

Ferdinandus primus, Dei gratia Austriae imperator, Hungariae et Bohemiae huius nominis quintus, Galiciae et Lodomeriae rex apostolicus, rex Lombardiae, Venetiarum et Illyriae, archidux Austriae etc. etc.

Reverende, fidelis nobis sincere dilecte!

Enata per resignationem spectabilis ac magnifici comitis Francisci Haller regnorum nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banalis dignitatis vacantia, quum nos fidelem nostrum nobis dilectum magnificum liberum baronem Josephum Jellachich, colonellum nostrum, quem per nos in generalem campi vigiliarum praefectum renunciatum, una in consiliarum nostrum actualem status intimum benigne denominavimus, in uberio rem regiae nostrae propensionis tesseram praeattacta banali dignitate clementer condecoravimus, fidelitatem autem vestram ad suscipiendum antelati neonominati bani solennem installationis actum pro commissario nostro regio benigne renunciaverimus, hinc fidelitati vestrae, qua ad solennem hunc installationis actum peculiariter denominato commissario nostro regio, clementer comittimus et mandamus ut, intellecta hac altissima resolutione et voluntate nostra regia, quoad praefigendum pro installatione terminum convocandosque hunc in finem memoratorum regnorum status et ordines cum neonominato bano cointelligentiam fovere et, postquam idem iuramentum officii ad manus nostras deposuerit, pro termino per hunc designando status et ordines debite convocare atque ad installationis actum secundum adnexam instructionem

mox prodedere desuperque suo tempore humillimam nobis praestare noverit relationem.

Cui de reliquo gratia et clementia nostra caesareoregia benigne iugiterque propensi manemus.

Datum in imperiali urbe nostra Vienna Austriae, die vigesima tertia mensis Martii, anno Domini millesimo octingentesimo quadragésimo octavo.¹¹

Ferdinandus, manu propria.

Szögyény Ladislaus

Joannes Köver

Instructio¹²

1. Convenientem generalis congregationis terminum inclitis statibus et ordinibus regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae cointelligenter cum neonominato domino bano pro installationis actu in liberam regiamque civitatem Zagrabiensem praefiget dominus commissarius regius.

2. Congregatis insimul statibus et ordinibus benignum rescriptum delegatorium ac subinde

3. benignum rescriptum regium ad praeallatos inclitos status et ordines sonans, porro

4. benignum neonominati domini bani diploma clara voce perlegi faciet eundemque consueta cum sollennitate introducet, solenniter installabit et ad locum praesidis collocabit, denique

5. Solenni hocce installationis actu terminato suam desuper maiestati suae sacratissimae praestabit circumstantialem relationem.¹³

NAZ, A. praes. 342/1848. Izvornik.

Hrvatski tekst kojim Ferdinand imenuje biskupa Haulika povjerenikom za ustoličenje uvršten je i u "Zapisnik Sabora Kraljevine Dalmatinske, Hrvatske i

¹¹ na dnu: *benignum rescriptum regium episcopo Zagrabiensi.*

¹² tekst uputa za instalaciju bana

¹³ Pismo je upućeno biskupu Hauliku u Bratislavu. Međutim, naknadno je namjesto Bratislave napisano "Beč".

Slavonske održanog 5. i sliedećih dana mjeseca lipnja i srpnja godine 1848. u Zagrebu”.

Ferdinand itd. Častni, poštovani itd. - Buduć da smo čast bana kraljevinah naših Dalmacie, Hèrvatske i Slavonie izpražnjenu ostavkom velmožnoga grofa Franje Hallera, milostivno podělili našem vèrnomu i milomu baronu Josipu Jelačiću, u našoj c. kr. vojsci pukovniku, na obilni dokaz naše kraljevske naklonosti, koju zahtèjavaju zasluge njegove, osobite i znamenite službe, i naše kraljevsko zvanje, smèrajuće samo na obće dèržave dobro i korist, i ujedno ga na čast našega general-majora uzvisili, i častju pravoga tajnoga savètnika ukrasili: zato to vašim vèrnostim ovime javljamo i milostivno zapovèdamo, da nepropustite rečenoga barona Josipa Jelačića, za kojega umèštjenje u nazočnosti vaših vèrnostih osobito smo odredili našega takodjer vèrnoga, nam iskreno miloga, častnoga Jurja Haulika, zagrebačkoga biskupa, za pravog i zakonitog rečenih kraljevinah bana priznati, dužnu mu čast iskazivati, i u svih na bansko zvanje spadajućih stvarih i poslovih njemu poslušni i podložni biti, i u svestranom promicanju stvarih i poslovih njemu poslušni i podložni biti, i u svestranom promicanju obćega blagostanja i previšnje službe zajedno vèčati, pomnjivo ga pomagati, i sveudilj se š njim savètovati, koji u ostalom itd.

Dato u Beču 23. ožujka 1848.

Ferdinand m. p.

Ladislav Szögyény

Hrvatski državni arhiv, Sabor 1848.

4.

1848. ožujak 24. Beč

Ugarska dvorska kancelarija biskupu Jurju Hauliku.

Javlja mu o Jelačićevu imenovanju banom te da je on imenovan kraljevim povjerenikom za banovo ustoličenje.

Excellentissime, illustrissime ac reverendissime domine episcopo et banalis locumtenens, domine mihi colendissime!

Sua maiestas sacratissima medio benignarum manualium de 23. mensis currentis liberum baronem Iosephum Jellachich in caesareoregium copiis

colonellum in generalem campi vigiliarum praefectum, banum Croatiae et proprietarium I. ac II. confiniariae legionis banalis benigne nominare eidemque una dignitatem actualis intimi status consiliarii clementissime conferre dignata est.

Quibus interea, donec uberiora sua via sequantur, ad notitiam excellentiae vestrae cum eo, quod eadem per suam maiestatem sacratissima in installantem commissarium regium clementer nominata sit, hisce perlectis, in reliquo constanti cum cultu maneo, excellentiae vestrae servus obligatissimus, Ladislaus Szögyény.

Viennae, die 24. Martii 1848. Izvornik.

NAZ, A. praes. 210/1848.

5.

1848. ožujak 25. Bratislava

Biskup Juraj Haulik kralju Ferdinandu.

Imenovanje Josipa Jelačića banom donijelo mu je veliko olakšanje. Jelačić je odan kralju i uživa veliko povjerenje u narodu što će mu biti od velike pomoći. Sam se Haulik kao banski namjesnik trudio obnašati tu dužnost najbolje što je mogao. Sada moli da mu se potvrdi pravo da i nadalje nosi naslov banskog namjesnika, pravo koje su uživali njegovi prethodnici na biskupskoj stolici. Ugarska dvorska kancelarija mu to pravo osporava nakon Hallerova odstupa.

Euer Majestät, allergnädigster Herr Herr!

Inmitten der Besorgnisse, welche in dieser ausserordentlich bewegten Zeit auch mich, besonders hinsichtlich des mir bis nun obliegenden Banallocalmentenamtens ergriffen haben, brachte mir die allerhöchste Ernennung des Obersten Joseph Freyherrn von Jellachich zum Banus von Kroatien den grössten Trost und eine wahre Erquickung; denn ich fühlte nur zu sehr, dass ich schon meines pristlichen Standes wegen diesem im gegenwärtigen Augenblicke gewiss sehr wichtigen Amte nicht mehr gehörig zu entsprechen im Stande gewesen wäre. Dieser Trost wird durch die in mir entstandene zuversichtliche Hofnung erhöht, dass Joseph Freyherr von Jellachich sowohl wegen seiner unerschütterlichen Treu gegen die geheiligte Person Euer

Majestäts und des durchleuchtigsten regierenden Haus, als auch wegen seiner übrigen schönen Eigenschaften und vorzüglich jenes grossen Zutrauens, so er bei seinen Landsleuten in der Gränze nicht minder, als in civil Croatien geniesset, die ihm zutheilgewordene Aufgabe glücklich lesen dürfte.

Was meine geringfügige Person betrifft, fühle ich wohl am besten, dass ich durch der Verlauf meiner Banallocalumtenentenamtirung bei weitem weniger geleistet habe, als ich zu leisten gewünscht hätte, oder auch zu leisten berufen war: doch kann ich zu den Füßen meiner apostolischen Königs mit gutem Gewissen betheuern, dass ich es mir nie an guten Willen, an meiner Absicht und auch an der Anstrengung meiner geringen Kräfte habe fehlen lassen, und dass ich doch manches zur Aufrechthaltung der Ordnung, zur Bescheichtigung der Leidenschaften und zur Beruhigung der so mannigfältig bewegten Gemüthen beigetragen habe. Auch werden Euer Majestaet mir allergnädigst Gnaden schenken, wenn ich in tiefster Unterthänigkeit betheue-re, dass mir diese Amtirung im Verlauf von sieben Jahre viele Sorgen, nicht wenige schlaflose Nächte, manche schmerzhaft e oeffentliche Verunglimpfungen und private Kränkungen, sowohl in Kroatien, als bei den wiederholten langwierigen Landtagen, nebstbei auch nahmhaften Auslagen gekostet habe. Doch alles diess ist nunmehr kaum das Erwähnenswerth, nachdem Euer Majestät mittelst allerhöchsten Handschreibens vom 23. dieses mir hoehchst-dero Zufriedenheit allergnädigst zu äussern geruhet haben. Diese allerhöchste Zufriedenheit war und bleibt stets das Ziel meiner Bestrebungen oder Gegenstand meiner Wünsche; übrigens, Treue meinem Gott und Treue meinem apostolischen Könige waren stets die die Lohnungswerte, die meine Handlungen leiteten, und sie werden es bleiben selbst wenn ich derselbe alles mein Leben zum Opfer bringen müsste.

Meine Vorfahren, die Agramer Bischöfe, p(f)legten den Titel eines Banallocalumtenenten auch dann zu behalten, wenn ein wirklicher Banus allergnädigst ernannt würde. Die königliche ungarische Hofkanzlei schein mir diesen Titel nach den Abtreten des Grafen Haller in Abrede stellen zu wollen. Um ferneren Fragen desshalb vorzubeugen, erdringte ich mich Euer Majestät um diesseitige allerhöchstdero Entscheidung in tiefster Unterthänigkeit zu bitten. In Schematismen und den gedruckten Formaten kommt dieser Titel vor und die Auslassung desselben könnte hie und da selbst bei der Geistlichkeit zu manchen Zumuthungen Anlass geben. Doch wird mir auch dieses Opfer nicht beschwärllich fallen, sobald ich weiss, dass es dem allerhöchsten Willen Euer Majestät gemäs sey.

Geruhen Euer Majestät jene Gefühle der unverbrüchlichsten Treue tiefsten Huldigung und unbedingtesten Anhänglichkeit allergnädigst anzunehmen, mit denen ich ersterbe.

Expedivi propria manu, Georgius episcopus.¹⁴

NAZ, A. praes. Ad 209/1848.

6.

1848. travanj 2. Beč

Kralj Ferdinand biskupu Jurju Hauliku.

Nalaže mu da podnosiocima peticije koja je priložena priopći da će, kao što im je usmeno izjavio, uvijek štiti njihovu narodnost i municipalna prava, učiniti sve što je spojivo sa zakonima i njegovim dužnostima i rado razmotriti njihove želje i molbe te da upravo poduzima korake za sazivanje Hrvatskoga sabora. O datumu sazivanja Sabora neka se Haulik dogovori s potkancelarom Szögyényjem.

Lieber Bischof Haulik!

Aus Anlass der im Anschlusse mitfolgenden Petition, trage ich Ihnen auf, den Bittstellern zu erklären, dass ich mit Rücksicht auf meine denselben ertheilte mündliche Antwort, derzufolge ich den Ausdruck ihrer Treue und Anhänglichkeit mit Wohlgefallen aufnehme, ihrer Nationalität und Municipalrechten stets meinen Schutz und Schirm angedeihen lassen, all dasjenige, was mit dem Gesetze, der Verfassung und meinem königlichen Eide, Rechten und Pflichten vereinbar ist, gewähren und ihre billigen Wünsche und Bitten stets gerne berücksichtigen werde, wegen Einberufung einer Landes-Congregation jener Königreiche gleichzeitig das nöthige verfüge, wobei über jene Bitten, die mir im gesetzlichen Wege unterbreitet werden, insoferne sie nicht mittlerweile durch mich oder reichstäigige Traktate erledigt wären, die Entschliessungen zum Wohle und der Beruhigung der mir wegen ihrer stets bewährten Treue und Anhänglichkeit theueren Nation jener Königreiche möglichst bald erfolgen werden.

¹⁴ koncept, dopisano: *Suae Maiestati sacratissimae ad proprias manus. Posonii, 25. Martii 1848.*

Wegen des zur Abhaltung der Landes-Congregation geeigneten Zeitpunktes haben Sie sich mit dem Hofvizekanzler von Szögyényi ins Einvernehmen zu setzen.

Wien, den 2. April 1848.¹⁵

Ferdinand, m.p.

NAZ, A. praes. 348/1848. Izvornik. A. praes. 343/1848. Prijepis.

7.

1848. travanj 3. Beč

Potkancelar Ladislav Szögyény biskupu Jurju Hauliku.

Traži da mu javi što misli o datumu sazivanja Hrvatskoga sabora.

Excellentissime, illustrissime ac reverendissime domine episcopo, domine mihi colendissime!

Sua maiestas sacratissima penes benignam copiae altissimarum manualium ad excellentiam vestram de 2. currentis datarum communicationem praecipere dignata est ut circa terminum celebrandae in regnis adnexis generalis congregationis mentem eiusdem exquirem, hacque cognita quae in rem necessaria erunt disponenda procurem. Huius itaque benigni iussus in complementum excellentiam vestram hisce requiro ut re praemeditata me de termino, ad quem praeattactam generalem congregationem convocandam existimet, edocere dignetur.

Constanti in reliquo cum veneratione maneo, excellentiae vestrae servus obligatissimus,

Ladislav Szögyény.

Viennae, die 3. Aprilis 1848.¹⁶

NAZ, A. praes. 343/1848.

¹⁵ dopisano: *Benignas has manuales prorsus inexpectate perceptas brevi manu communicandas curavi cum individuuis adiacenti recursui subscriptis.*

¹⁶ priloženo spomenuto kraljevo ručno pismo Hauliku.

8.

1848. travanj 4. Beč

Biskup Juraj Haulik kralju Ferdinandu.

Moli ga da ga oslobodi dužnosti kraljeva povjerenika za instalaciju bana i svih dužnosti koje proizlaze iz banskoga namjesništva. U sadašnjim prilikama njegova bi prisutnost u toj ulozi naškodila samoj stvari i njegovu ugledu kao biskupa, a vjerojatno i samome novoimenovanome banu. Ovo je pismo Haulik napisao nakon demonstracija, što ih je protiv Haulika organizirao Gaj.

Sacratissima etc.

Rerum Croaticarum adiuncta in praesenti animorum exaltatione eam induerunt faciem ut commissarii regii quoad solennem neonominati regnorum Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae bani Iosephi liberi baronis Jellachich installationem altissimo rescripto regio de dato 23. Martii anni currentis sub numero 6001/201 mihi clementer delati munus pacate et citra periculum compromittendae seu ipsius rei seu characteris mei episcopalis me exequi haud posse plane perspiciam, immo metere debeam ne munus hoc suscipiente talia eveniant quae neonominati etiam bani auctoritatem compromittant. Itaque maiestati vestrae sacratissimae de genu supplico ut me hac provincia, prout et ab ulterioribus in qualitate locumtenentis banalis praesuscipiendis actibus, clementissime dispensare dignetur. Meum semper fuit totius vitae meae decursu eritque et in posterum, altissimis regis mei apostolici dominique iussis prompte obsequi et benignissimae eius in me locate fidutiae pro viribus responderi, sed imperiosa necessitate cogor ad has meas preces benignissimo maiestatis vestrae sacratissimae obtutu homagiali cum devotione substernandas.¹⁷

Qui altissimis gratiis etc.

NAZ, A. praes. 342/1848.

¹⁷ koncept, na rubu pripisano: *Suae Maiestati sacratissimae, Viennae, 4. Aprilis 1848.*

9.

1848. travanj 4. Beč

Biskup Juraj Haulik potkancelaru Ladislavu Szögyényju.

Obavještava ga da je zatražio da ga se razriješi dužnosti kraljeva povjerenika za instalaciju bana i moli ga da podupre tu njegovu molbu. O datumu sazivanja Hrvatskoga sabora neka se dogovori s banom koji će uskoro doći u Beč ili neka donese drugu odgovarajuću odluku.

Excellentissime etc.

Humillimum recursum meum intuitu benignae mei relevationis a munere commissarii regii relate ad installationem neonominati bani ad suam maiestatem sacratissimam adornatam isthic excellentiae vestrae iis cum impensis precibus exhibeo, ut talem potenti interventione sua succolari ac in huius sequelam quaestionem quoque defigendi termini generalis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae congregationis cum eodem benigne nominato bano, modo, ut dicitur, Viennam comparituro, decernere aut secus congrua in rem disponere dignetur.

Queis etc.¹⁸

NAZ, A. praes. 342/1848.

10.

1848. travanj 10. Zagreb

Zagrebački kaptol biskupu Jurju Hauliku.

Silno ih je rastužila vijest da su neki, koji su bili s izaslanstvom u Beču, napali biskupa i zaprijetili mu da ne dolazi u Zagreb, jer će stradati. No, to nipošto nije izraz općeg raspoloženja, naprotiv, mnoštvo Zagrepčana i uopće Hrvata iskazuje svoju ljubav i privrženost biskupu. Stoga ga mole da ne pomisli ništa loše o narodu.

¹⁸ koncept, dopisano: *Expediatur, Georgius episcopus, m.p.*

Excellentissime, illustrissime ac reverendissime domine praesul, actualis intime status consiliarie, regie locumtenens banalis, domine domine praelate nobis gratiosissime!

Magno sane cum moerore et summa animi consternatione nobis et ablegatis nostris Vienna reducibus intelligere licuit excellentiae vestrae a quibusdam Viennae cum deputatione existentibus individuus eam insolentiam factam ut plane nomine totius huius nationis minas de sublacione vitae excellentiae vestrae intericere non erubuerint, si in gremium suarum ovium Zagrabiam redire attentaret; profecto tantam audaciam unice dissolutioni omnis recti ordinis his temporibus vere ex manifesta poena Dei, cuius obliti sunt, provenienti adscribere debemus, quamvis excellentiam vestram desideratissimum suum praesulem et capitulum hocce et tota cohors civium Zagrabiam inhabitantium, ut id ex hic sub 1, 2 adnexis¹⁹ manifeste videre est, verum et reliqua natio tam Croatica, quam Slavonica plerumque fideles curae spirituali excellentiae vestrae a Deo commissae animae de suo sincero erga excellentiam vestram amore, veneratione et omnigena adhaesione persuasam reddere omni occasione et quovis tempore luculentissimis argumentis contendet. Absit ideo obsecramus excellentiam vestram, ut ex hoc nobis omnibus inamoenissimo eventu sinistram aliquam de natione in excellentiam vestram opinionem dignetur, quin imo omnes ardentissimis votis precamur ut Deus optimus excellentiam vestram quo ocius in medio nostri sanam et incolumem revereri concedere velit.

Qui in reliquo altis excellentiae vestrae gratiis commendati, in profunda veneratione emorimus, excellentiae vestrae humillimi servi, cathedrale capitulum Zagradiense.

Prilog 1:

1848. travanj 9. Zagreb

Njih gospodstvo gospodin comes!²⁰

Kada bi njihovo gospodstvo našega sudca plemenitoga, najmre Nikolu Čeheteka, prekjucher k sebi pozvati dostojali iz ovoga uzroka, što će se Njihova

¹⁹ Vidi niže priloge 1 i 2.

²⁰ Tekst izjave općine Kaptol o vjernosti biskupu. Izjava je, kao i sljedeća, naslovljena na dvorskog špana.

Excellentia gospodin biskop skoro u Zagreb povratiti i onda da se morebiti kakova pobuna medju nama, ali od nas učiniti mogla, mi jučer u občinski kući našoj od većega broja sabrani jednim glasom i jednom mislju jesmo se izjasnili, da od nas purgarov slavnoga Kaptoloma nijedan pomislio bi bio Njihovu Excellentiu kako i dosada, ali s rečma ali s činom uvrediti, dapače, ovde pismeno očitujemo Njih Excellentiu gospodina biskopa kano verhovnoga duhovnoga našega pastira i milostivog oca s najvećšum čednostjum svigdar ceniti - i ako bi se kakova pobuna (što Bože sačuvaj) dogodila - mi svi u jednom naše kreposti i moći za uzvišenoga našega gospodina biskopa kano odičenoga cele domovine naše branitelja u svako doba žertvovati pripravni jesmo, koju istinsku žertvu kada takodjer gospodinu Excellentii biskopu priobćiti ponizno prosimo.

S osebitim preštimanjem u poniznosti ostajemo Njihovoga gospodstva gospodina comeša najponizneši sluge N.N. povlastjene občine slavnoga Kaptoloma Zagrebačkoga. Čitano po Domjanu Spaći, manu propria, iste občine biležniku.

U Zagrebu dana 9. aprila 1848

Čitano i pismom izvornim izjednačeno po Josipu Partaću, manu propria, uzvišenoga Stola banskoga prisežnomu biležniku.

Prilog 2:

1848. travanj 9. Zagreb

Njih gospodstvo gospodin Comes!²¹

Buduć da Vaše gospodstvo poradi neprilike i bune koja u vremenu došastja Njih Excellentie gospodina Biskopa dogoditi bi se mogla, našeg sudca Mihala Šeger napervo pozvati bi dostojalo, usled toga dana 8. aprila leta tekućega u kući sudbenoj većjum stranum purgari ove občine Novoveške zabrali smo se ter vsi skupa s jednum mislum sjediniti zaključili smo, da ne samo vernost i ljubav, koju prama nih Excellentie gospodinu Biskopu kao našem duhovnom pastiru i najmiloserdniem otcu dosada vodili i imali jesmo, dapače i ubudućem takovu u vsakoj priliki izkazati, vsu našu moć upotrebiti i izti naš život žertvovati pripravni jesmo, koje izrazenje kada vašem

²¹ Tekst izjave vjernosti općine Nova Ves.

gospodstvu podlažemo i tako Nih Excellentie gospodinom Biskopom priob-
čiti molimo, vsum pokornostjum ostajemo Nih gospodstva. Slugi pokorni
N.N. Občina Novoveška.

U Zagrebu, dana 9. aprila 1848.

Čitano po Janku Vardian, manu propria, iste občine biležniku.

Čitano i pismom izvornim izjednačeno po Josipu Partašu, manu propria,
uzvišenoga Stola banskoga prisežnom biležniku.

NAZ, A. praes. 286/1848.

11.

1848. travanj 14. Beč

Biskup Juraj Haulik Zagrebačkom kaptolu.

Pismo koje mu je Kaptol uputio donijelo mu je veliku utjehu. Nije vjerovao da će doživjeti da ga tako napadnu oni koji se izdaju za sinove domovine. Rado će se vratiti u Zagreb kada bude siguran da će s dostojanstvom i na korist vjernika moći obavljati svoju dužnost biskupa.

Venerabile capitulum cathedrale!

Litterae venerabilis capituli die 10. currentis ad me scriptae plenae eius, quem decursu decem annorum expertus sum, erga me observantiae et tenerae voluntatis magnam sane animo meo, ex inauditis paene huius temporis nostri tempestatibus, affecto adtulerunt consolationem. Fateor non facile credidissem evenire posse ut ab iis, qui se veros patriae filios solent venditare, talia debeam experiri qualia nuper me expertum fuisse apprime constat venerabili capitulo. Sed fateor etiam me espostulationibus his et obiectionibus ipsa adeo a repetenda sede mea episcopali inhibitione non fuisse tentopere commotum, quantopere multi forsitan possent existimare. Nam quanti ab una incredibile inest robur recti tutae conscientiae, parte ab altera innumera maximorum etiam ac de humanitate optime meritorum virorum, quorum ego non sum dignus vel calceamentorum solvere corrigiam, exempla, sed cumprimis divini Magistri et Salvatoris nostri paradigma manifestum reddunt non semper bona pro bonis, sed saepe ingrata quaevis esse expectanda. Neque qua praestare Croatiae adnissus sum bona feci propterea ut laudem emerear hominum, sed

quia talia placitura Deo existimabam et episcopalis mei muneris bonique civis rationibus congruere iudicabam. Ceterum egisse tamen obiectiones istas in animum meum facile quisque potest autumare, ideoque pro ista mihi impertita consolatione maximas quas possum venerabili capitulo ago gratias. Quodsi mentes Zagradiensium cordaque ad eam redivisse malitiam fidedigne intellexero, ut munus meum episcopale cum dignitate et spirituali fidelium emolumento me continuare posse ausim praesumere, lubenter revertar ad sedem meam inque gremium venerabilis capituli, a quo tot iam mensium decursu nec absque doloris sensu cogor abesse. Sin autem inscrutabili Dei iudicio res secus acciderint, voluntati eius credendum et pia cum resignatione acquiescendum erit.²²

Queis piis affectibus et precibus porro maiorem in modum commendatus, ubi cum benevolentia persisto, devinctissimus in Christo.

NAZ, A. praes. Ad 225/1848.

12.

1848. travanj 27. Beč

Biskup Juraj Haulik kanoniku opatu Ivanu Kralju.

Zahvaljuje mu na čestitkama za rođendan i imendan i tuži se na prilike u kojima se našao. Nema nikog tko njegov povratak u Zagreb želi više od njega samoga, ali to za sada nije moguće. Mora naime čekati ishod Hrvatskoga sabora. Sam je zbog objeda na svoj račun i po želji banovoj odbio izvršiti instalaciju bana te bi ga dolazak u Zagreb još više kompromitirao, a niti raspoloženje prema njemu nije takvo kako mu se poručuje. Nemaju nikakve osnove optužbe da je on kriv za neuspjeh hrvatskog izaslanstva.

Reverendissime domine abbas, canonice praelate!

Pro piis ac teneritudine plenis votis, litterarum ope mihi ad natales onomasimque meam depromptis, singulares ago gratias. Non potuit non hac occasione trisis mentem meam subire memoria tam iucunda olim totque vicibus in iucundissimo reverendissimae dominationis vestrae consortio

²² Dopisano: *Capitulo meo cathedrali. Viennae 14. Aprilis 1848.* i niže *expediatur. Georgius episcopus, manu propria.*

transactorum idmodi dierum quos modo exulis instar hic agere cogor, remotus a sede mea episcopali ac paene mihi soli relictus, nec aliam conversationem habens quam varias istas larvas temporum nostrorum, tam enormiter uno quasi oculi ictu mutatorum, convulsorum. Sed quid opus facto? Placuit divinae nemesi dare nobis pro peccatis nostris immittere castigationem; utinam non tristiora etiam subsequantur! Neque enim sana adhuc mens redire videtur hominibus adque hanc reducendam facile ingravari adhuc debebit manus Domini. Quod ad me adtinet, nemo certo magis potest meum Zagrabiam reditum desiderare, quam ipse ego cui haec tam longa mora neque honorifica est, neque ullo ex obtutu desiderabilis. Sed res cruda ista Gaiana demonstratione eo adducta est ut exitum proximius asservandae congregationis generalis debeam expectare. Cum enim in sequelam eiusdem mihi illatae impertinentiae munus commissarii installantis, ex voto etiam excellentissimi bani nostri, sim deprecatus absque maiore adhuc mei compromise redire non possum nisi terminata congregatione. Sed facere id debeo etiam propterea ut appareat manifeste non esse eum erga me sensum nationis qui tam audacter qua talis mihi fuit annunciatus, quod quidem nisi indubiis fuerit documentis declaratum, summo quidem cum animi dolore, sed determinata prorsus voluntate, eos faciam passus ne invitis me videar obtundere voluisse. Divina bonitas, quae hucdum admirabiliter suam erga me exercuit dignationem, non negabit mihi, firmiter spero, ut residuos adhuc, caeteroquin haud multos vitae meae dies possim tranquille inque participatione gratiae suae transigere. Me quaqua ratione in culpa esse quod deputatio Croatica non habuerit feliciorum eventum, ad suspensiones omni fundamento destitutas, ne dicam ad mendacia turpesque calumnias pertinet. Ego, si quid mihi inest laudis, in eo potissimum semper reponebam quod nunquam mutaverim principia mea, mihi semper similis permanere studuerim. Commendo me pretioso isti affectui piisque ad aras precibus et iugiter persisto, reverendissimae dominationis vestrae devinctissimus in Christo, Georgius episcopus, manu propria.

Viennae, 27. Aprilis 1848.²³

NAZ, A. praes. 306/1848.

Objavio J. Labner, nav. mj., str. 66-67. Vidi pismo Ivana Kralja biskupu Jurju Hauliku od 17. travnja 1848. Objavio također J. Labner, str. 65-67.

²³ Koncept. Uz pismo kanonika I. Kralja stoji napomena: *Advolutae responsoriae inscripto titulo expeditantur.*

13.

1848. travanj 22. Zagreb

Franjo Stauduar biskupu Jurju Hauliku.

Čestita mu imendan i izražava svoje negodovanje što se mišljenje jednog vjetrogonje uzima za raspoloženje naroda. Kada biskup dode u Zagreb, sam će se uvjeriti kako ga poštuje i cijeni većina Zagrepčana svih staleža.

Euer Exzellenz!

Ich nehme mir die Freiheit zu dem herannahenden hohen Namensfeste Euer Exzellenz allen Erdenglück zu wünschen und mich der hohen Gnade Euerer Exzellenz zu empfehlen; wobei ich es nicht unterlassen kann, meinen Schmerz darüber auszudrücken, dass man sich erlaubt hat, von den Gesinnungen der Nation zu sprechen, die nur in dem Gesinne einiger Schwindelköpfe hausten; wenn Eure Exzellenz, wie wir alle sehnlich wünschen, bald in unsere Mitte kommen, werden sich Euere Exzellenz am besten überzeugen, welche Hochachtung und Verehrung Euer Exzellenz bei dem besseren Theile der Bewohner Agrams jeder Klasse genießen.

Mich der Gnade Euerer Exzellenz empfehlend zeichne ich mich Euer Exzellenz unterthänigst gehorsamsten Franz Stauduar, manu propria.

Agram, am 22. April 1848.²⁴

NAZ, A. praes. 1848. (Prije: A. Pol. br. 2422.)

14.

1848. travanj 27. (Beč)

Biskup Juraj Haulik Franji Stauduaru.

Zahvaljuje mu na čestitkama koje pokazuju da u Hrvatskoj ima još ljudi koji se ne slažu s izjavom koja mu je dana u ime naroda. Zna da je ta izjava nastala u

²⁴ Haulikov pripis: *Adiacens epistola, copia eius pro actis retenta expeditur.*

glavi jednog jedinog čovjeka i da ne izražava raspoloženje naroda, nego sasvim drukčije motive. Zbog te izjave ne može doći u Zagreb dok ne završi zasjedanje Sabora. On se sam uvijek zalagao za dobrobit Hrvatske, na to je trošio gotovo sve prihode Biskupije, a neuspjeh izaslanstva nije njegova krivnja.

Domino Francisco Stauduar, redactori Zagrabiae.

De dato 27. Aprilis 1848.

Schätzbarster Herr von Stauduar!

Ihr Schreiben von 22. diesen war für mich sehr erfreulich, da ich aus selben sowohl die Fortdauer Ihrer, mir stets bewiesenen, sehr werten Wohlwollens, als auch einen neuen Beleg dessen entnahm, dass es noch manche würdige Männer in Croatien gebe, die in jene mir im Namen der Nation gemachte Erklärung nicht miteinstimmen. Ich bin gewiss weit entfernt mir einzubilden, dass ich mir ganz besondere Verdienste um Croatien gesammelt habe, das glaube ich aber von Gott und der Welt behaupten zu können, dass ich es mit Nationalität und mit den Rechten Croatiens stets ehrlich gemeint und dass ich beinahe alle Einkünfte meines Bisthums zur Beförderung dessen sowohl geistigen als materiellen Interessen geopfert, mithin eine solche Behandlung nicht verdient habe, am wenigsten von Seite deren, die fast nicht anderes als Patriotismus und Vaterlandsliebe im Munde führen. Auch weiss ich sehr wohl, dass die Idee jener rohen Demonstration in dem Kopfe einer einzigen entstanden sei und keineswegs die Wahrheit und der allgemeine Wohl des Landes, sondern andere, ganz heterogene, vielleicht unlautere Quellen, zum Grunde habe. Sie hat dennoch ausser der mir zugefügten Kraenkung, auch jenen Umstand zur Folge, dass ich meine Rückkehr nach Agram bis zum Schlusse der beiverstehenden Generalcongregation des Landes zu verschieben bemüssigt bin, was gewiss für meine Person nicht sehr ehrenvoll und für das Land nicht sehr schwerlich von besonderes grossen Nutzen sein dürfte. Wenigstens hat meine Gegenwart bei den Congregationen im Verlauf der zehn Jahre meines Bisthums dem Lande noch keinen Schaden zugebracht. Auch ist es eine Lüge, ein ganz ungegründeter Argwohn, wenn man behauptet, ich sei Schuld daran, dass auf die bewusste Petition nicht eine günstigere Resolution erfolgt sei. Übrigens derhin Ereignisse sind nichts Seltenes in der Geschichte der Menschheit, die Erkenntlichkeit und Dankbarkeit war nie die Sache dieser Welt; wohl dem, den die Reinheit seines Gewissens und sein Bewusstsein entschuldiget.

Ich danke Ihnen nochmal für Ihre werthe Theilnahme und für Ihre herzlichen Wünsche zu meinem Namensfeste, der ich Ihrem schätzbarsten

Wohllollen ferner anempfohlen mit aller Achtung geharre, dero ergebenster
Georg Haulik, manu propria, Agramer Bischof.²⁵

NAZ, A. praes. 245/1848.

15.

1848. svibanj 7. Beč

Biskup Juraj Haulik grofu Karlu Draškoviću.

Glavni uzrok odgode njegova povratka u Biskupiju nije toliko izjava koja je o njemu usvojena, nego to što je odbio biti povjerenik za instalaciju bana i što mu je sam ban zahvalan na takvoj odluci. Osim toga, slabo govori hrvatski; ako bi govorio latinski, to bi izazvalo negodovanje. Njegovo od ranije narušeno zdravlje sili ga da posluša liječnika i na neko vrijeme ode u toplice. Tada će se, ako Bog da, vratiti u Zagrebačku biskupiju koju ne bi mijenjao niti za nadbiskupiju, iako su joj prihodi spali na petinu.

Hochgeborner Herr Graf!

Nach so vielen unzweideutigen Merkmalen und Beweisen Ihrens Wohlwollens gegen mich, kann ich die Ausdrücken Ihres werthen Schreiben von 2. dieses nicht anders deuten, als für den Ausfluss Ihrer festen Überzeugung, Ihres wahren Patriotismus, und eben des erwähnten Wohlwollens gegen meiner Person. Auch hegte ich die grösste Achtung für die Gediegenheit Ihrer Urtheilskraft und für die Rechtigkeit Ihrer politischen Aussichten, weshalb mir auch Ihr Schreiben von grosser Wichtigkeit erscheint und weshalb ich mich auch beeile, die wahren Sachlage Euer Hochgeboren hiermit zur Kenntniss zu bringen. Obschon bei den jetzigen traurigen Zeitumständen auch nur ein kleines Häuflein von fanatisirten oder irregeleitenden jungen Leuten mehr als hinlänglich ist, die Ehre selbst höher gestellter Personen auf die empfindlichsten Weise zu kompromitiren, wie dies selbst in der Haupt- und Residenz-Stadt fast täglich geschieht, obschon nach der mir gemachten Erklärung ich solchen Demonstrationen in Agram schwärlich entgehen dürfte, so ist diese Besorgniss beiweiten nicht die Hauptursache meiner verschobenen Rückkehr in meine Dioezese. Diese liegt darin (was ich

²⁵ Prijepis pisan Gašparićevom rukom.

jedoch nur zu Ihrer Privatkenntniss vertrauensvoll offenbare), dass, nachdem ich, durch die hiesigen Auftritte gleichsam gezwungen, die Funktion eines installirenden Commissairs deprezirt habe, es mir kaum möglich scheint, bei der Generalcongregation zu erscheinen, und, was noch fast wichtiger ist, dass unser verehrter Banus selbst dieser Meinung sei, ja mir gerade auch betheuert habe, für diesen meinen Entschluss rücksichtlich seiner eigenen Person und seiner gegenwärtigen Verhaeltnisse mir recht dankbar zu seyn.

Auch hab' ich mir die national Sprache nicht so eigen machen können, dass ich in selber mit Ehren auf die Deliberationen Einfluss nehmen könnte; spreche ich aber lateinisch, so könnte dies, besonders nach dem hier geschehenen und bei der noch immer obwaltenden Stimmung der Gemüther, wenn noch so kleiner Parthei, sehr ungünstig aufgenommen werden, dass endlich meine Gegenwart von Seite unseres Banus auch gegenwärtig nicht gewünscht werde und ich selbst zur Konferenz nicht eingeladen wurde. Hierzu kommt, dass, indem die so vielen Gemütherschütterungen, die ich seit geraumer Zeit zu ertragen hatte, unmöglich ohne nachtheiligen Einfluss auf meine früher schon so oft erschütterte Gesundheit bleiben konnten, ich dem Rathe meines Arztes folgend und mich auf einige Wochen auf's Land zu begeben, um dort einige Bäder und mineralische Wässer zu gebrauchen. Will es die göttliche Vorsehung, dass ich sodann wieder mit Ehren nach Agram zurück könne, so werde ich's mit Freuden thun, denn ich will treu bleiben meinem Bisthume und, obwohl dasselbe schon gegenwärtig auf ein fünftel seiner Einkünfte reduzirt ist, werde ich dasselbe um kein anderes Bisthum, ja um kein Erzbisthum der Welt vertauschen: so sehr ist mein Herz an jene Institute, die ich so glücklich war dort ins Leben zu rufen gebunden. Sollte aber in Gottes Rathschlusse anders bestimmt sein, nun so werde ich mich auch zufügen wissen, aus die noch übrigen, ohnehin nicht vielen, Tage meines Lebens, selbst in stiller Zurückgezogenheit eines Privat-Mannes mit ruhiger Hingebung vollbringen: denn mein Gewissen ist frei von Vorwürfen und diess ist die Hauptsache in allen, selbst in den ungünstigsten Verhaeltnissen der irdischen Leben.

Gerne ergreife ich diese Gelegenheit Euer Hochgeboren der Fortdauer meiner aufrichtigen Hochachtung zu versichern, mit der ich stets geharre dero ergebenster Diener Georg von Haulik, manu propria, Agramer Bischof.

Wien, den 7. Mai 1848.²⁶

²⁶ Arhiv obitelji Drašković u Kisegu. Prijepis izradio mr. Miljenko Pandžić.

16.

1848. svibanj 12. Beč

Knez Eszterhazy biskupu Jurju Hauliku.

Knez Eszterhazy traži od Haulika da se vrati u svoju biskupiju, što je već tražio i ugarski ministar bogoštovlja i nastave.

Excellentissime, illustrissime ac reverendissime domine episcope, domine mihi colendissime!

Minister cultus et instructionis publice in regno Hungariae tenore advolutorum in copia missilium provocavit excellentiam vestram quo in arduis quae in regno Croatiae obversantur adiunctis sedem suam episcopalem quo otius repetere velit. Cum intime persuasus sim salutaria monita imitandumve excellentiae vestrae exemplum ad compescendos elatos animos reprimendosve ac ad tramitem legis revehendos temerarios ausus plurimum collaturum, iungo praevia provocatione et meam requirendo excellentiam vestram ut reditum suum in dioecesim gubernio excellentiae vestrae clementer creditam omnimode admaturare mihi hoc in puncto declarationem suam exhibere haud gravetur.

Qui de cetero constanti cum aestimatione maneo, excellentiae vestrae servus obligatissimus, Eszterhazy.

Viennae, die 12. Mai 1848.

NAZ, A. praes. 1848, 372.

17.

1848. svibanj 16. Beč

Biskup Juraj Haulik knezu Eszterhazyju.

Obrazlaže zašto ne može otići u Zagreb. Smatra da njegov dolazak ne bi pridonio smirivanju ondašnjih prilika, a i liječnik mu je savjetovao da ode u toplice.

Celsissimo principi Eszterhazy, ministro negotiorum externarum Hungarico.

Viennae, 16. Mai 1848.

Celsissime princeps, domine gratiosissime!

Circa finem comitiorum nuper Posonii conclusorum intelligens in Croatia et signanter Zagrabia animos multum esse commotos, facta praevis suae celsitudini caesareo regiae domino regni palatino insinuatione, ad sedem meam episcopalem nec fine comitiorum expectato reverti primitus mihi proposui. Sed in reditu meo Viennae constitutus eam illic esse faciem rerum fidedigne intellexi ut meum Zagrabiam reditum non modo ad pacandos animos haud quidquam collaturum, sed maioribus etiam exasperationibus ansam et occasionem suppeditaturum plane perspexerim. Itaque, quae mearum erant partium, litterarum potius ad consistorium, clerum dioecesanum aliosque exaratarum ope arguendum, reditum autem meum tantisper differendum constitui; et haec fuit praecipue causa mei adusque dilatati reditus. Hinc mox accessit alia, quippe quod per innumeras istas quas a longiori tempore perpeti cogebam animi affectiones, valetudinem meam iteratis iam antehac vicibus graviter affectam iterum nutare et medicorum consiliis remediisque indigere observaverim; quae quidem affectio de praesenti eum adigit gradum ut aquarum badinensium usum mihi prorsus reddat necessarium nisi in priora mala velim incidere, quod a consilarii aulici ac primarii suae maiestatis medici reverenter advoluto testimonio perspicere dignabitur celsitudo vestra, de quo ut ministerium quoque cultus et institutionis edocere dignetur reverenter peto. Nemo certe anhelat vividius, quam ipse ego, ut iuvante Deo quantocius mihi obtingat optata felicitas ad sedem meam, quod caeteroquin dimisso banali locumtenentiato non est amplius nisi pure ecclesiasticum, coram et cum optato effectu in persona exercendi, quod antequam fieri queat, quemadmodum hucdum feci, dehinc quoque omnem meam ad rite dirigendas res dioecesanarum sollicitudinem litterarii commercii ope conversurus, nec quidquam quod mearum fuerit partium abs me desiderari passurus sum.

Queis dum gratiosis celsitudinis vestrae de dato 12. currentis ad me datis litteris respondere festino, gratiis gratiosisque favoribus commendatus, distinctissimo cum venerationis cultu persisto, humillimus servus Georgius episcopus, manu propria.²⁷

NAZ, A. praes. 1848. (Prije: A. Pol. XXV/2441/2)

²⁷ Pripisano: *expediatur*.

18.

1848. svibanj 24. Zagreb

Skupština Požeške županije biskupu Jurju Hauliku.

Narodna skupština Požeške županije poziva Haulika da se vrati u svoju biskupiju.

Preuzvišeni Gospodine!

Poznata Vaše Preuzvišenosti vernost, poznato nagnutje prama miloj narodnosti, daju nam povod da Vašu Preuzvišenost u ovo burno i našoj Domovini pogibeljno vreme, najponiznije umolimo, da bi se u Domovinu našu na svoje zakonito mesto i zvanie povratiti dostojala, jer ako kad sigurno sad vredniu domorodacah koji u narod upliv imaju treba. Zato Preuzvišeni Gospodine nemojte ovu molbu od vas odvernuti, već uslišajteju, ter kano najproštimaniji i najveći pastir stada Cerkve Katoličanske izvolite vaše dostojanstvo opet primiti, i po vidokom vašem umu na korist Domovine nadalje ravnati.

U ostalom nas u milosti preporučujuč ostajemo Vaša Preuzvišenosti, u Požegi dana 24. svibnja 1848. prigodom držane Narodne Skupštine sluge najponizniji, Narodna Skupština Županije Požeške.²⁸

NAZ, A. pol. br. 2424.

19.

1848. lipanj 6. Baden

Biskup Juraj Haulik Vinkeu Tekelfalusi.

Zasjedanju Hrvatskoga sabora koje je trebalo započeti jučer, a trajat će vjerojatno dva ili tri tjedna, Haulik ne može biti nazočan ne toliko zbog lošega zdravlja, već poglavito zato što bi time samo pridonio nemiru. I samo bi se svećenstvo,

²⁸ Od Županije Požeške. Preuzvišenomu Gospodinu Gjuri Hauliku biskupu zagrebačkome. Službeno. Pečat. Haulik pripisao: *Max utique reverti constitui.*

izuzev 4-5 pojedinaca, radije priklonilo banu i narodnoj stvari, negoli svome biskupu, ako bi bilo prinuđeno da bira. Već mu je dok je bio u Beču u ime naroda zabranjen povratak. Većina stanovništva, doduše, nije tako neprijateljski raspoložena prema njemu, ali je jasno da bi se svi začas okrenuli protiv njega čim bi se usudio u bilo čemu biti u oporbi prema banu koji uživa bezgranično povjerenje. Pored toga, prvo mjesto do bana na Saboru je dano karlovačkom mitropoliti koji se nedavno proglasio patrijarhom, što je teška povreda prava zagrebačkog biskupa i katoličkog svećenstva. Haulik, uz to, slabo govori hrvatski, pa njegov nastup ne bi bio u skladu s biskupskim dostojanstvom. Sada kada je, kako pretpostavlja, Sabor otpočeo radom, smatra da je vrijeme da se vrati u Zagreb.

Illustrissimo domino Vincentio Tekelfalusi

Badenis, de dato 6. Iunii 1848.

Sic sumus natura comparati ut non exiguum nobis sollicitudinibus curisque adferat lenimen si animi nostri sensa in benevolum fraterni pectoris sinum possumus effundere. Ego sincerum illustritatis vestrae erga me studium et prioribus iam temporibus, sed et recentius omnino expertus sum. Itaque de meo sane quam difficili et afflicto statu eandem illustritatem vestram praesentibus, eo etiam fine censui informandam ut, si et ubi quaestionem de me actionibusque meis subsit, fidedigne constet illustritati vestrae.

Heri incipere debebat et intra duas tresve, ut ego arbitror, hebdomadas finietur congregatio generalis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae. Pro hac ego, etiamsi valetudine ac praescripto medicorum impeditus non fuissem, comparare haud potuissem, gravibus sane ex rationum momentis quorum aliqua paucis indicare e re fuerit. Ita omnes paene qui partem in ea congregatione capiunt animatos esse scio ut, si ego moderatiora in publico propugnarem consilia, imo si vel minus zelose sustinerem ideas, quae illic tanto cum aestu propugnantur, summum non tantum recusum fuerim excitaturs, sed ipsam personam meam ac cum hac episcopalem dignitatem manifesto fuerim discrimini expositurum. Admodum errant nec rerum adiuncta vel eminus noscunt, qui putant quod qualicunque idgenus ex parte episcopi interventione ista illic vicens animorum exantlatio sedari possit aut vel temperari, immo vero novum nancisceretur fomitem et maiores etiam produceret exceptiones. Ipse clerus quatuor fortasse aut quinque individuis demptis semet opponeret ac banum inter ac rem nationalem parte ab una, inter parte ab altera positus huic omne certo denegaret obsequium inque apertam discederet oppositionem. Saeculares atque adeo publica populationis opinio tanto utique acrius in episcopum consurgeret et quantum inde, non dico in personam episcopi, residentiam resque eius, sed in ipsam religionem

et publicam moralitatem discrimen necessario deberet dimanare; si omnes Jozipovichiani²⁹ asseclae, si supremus comes Zagrabiensis Pecsy fugam debuerunt arripere, si nec commissarius regius Hrabovzky ausus est Zagrabiam concedere, quid expectandum habeat episcopus, quid ego qui, ut notum est, Viennae adhuc constitutus nomine nationis Croaticae a reditu ad sedem meam episcopalem fui inhibitus? Verum est quod maior saniorque nationis pars longe aliter de me sentiat, sed modernis anarchicis temporibus scimus quantam vel aliquot iuventutis centuriae exerant potestatem. Certum item est istam quoque maiorem ac saniozem populationis partem communem cum iuventute rem acturam utprimum me vel in aliqua oppositione cum bano, tanta fiducia praedito, constitui animadverteret. Alia ratio, quae me ab aditu generalis huius congregationis impedire debebat ea est, quod publicis quoque ephemeridibus perhibentibus primae post banum in hac congregatione partes delatae sint metropolitae Graeco Carlovicensi, nuper admodum Carloviczii in patriarcham proclamato, cui etiam provincia iuramenti bano praelegendi et eum statuum salutandi delata est, quod utique episcopo Zagrabiensi cleroque catholico non parum est praeiudiciosum, impediri tamen per me non potuisset, ut certa scientia teneo, sicque praesentia mea factum idoneus uberiorem etiam fuisset sanctionem consecuturum. Denique usum latinae linguae, ut audio, usum nolunt amplius permittere, qui proinde Illyricae tantopere, ut in publicis consultationibus partem cum honore capere queam, gnarus nos sum, admodum miserabilem illic, nec dignitati episcopali Zagrabiensi convenientem figuram eram lusurus. Haec paucis attacta, credo, convincent illustritatem vestram, quemadmodum convincere debent omnem aequum rerum arbitrum, per meam a generali congregatione absentiam nihil detrimenti rei bonae illatum esse, sed potius pericula remota haberi. Nunc attamen congregatione, ut suppono, illic iam accepta, ad muneris mei partes pertinere arbitrabar redire ad sedem meam quaecunque demum illic me sors praestolatur, in divinam penitus resignatus voluntatem. Itaque licet curam aquarum mineralium continuare adhuc deberem hepatis tumoribus necdum remittentibus, licet spiritus mihi protestetur, me nec paucas, ne leves illic tribulationes experturum.

NAZ, A. praes. 1848.

²⁹ Antun Danijel Josipović (1806-1876), komeš turopoljske plemenite općine 1837-1846. Protivnik hrvatskoga narodnoga preporoda od 1840. Voda Hrvatsko-ugarske (mađaronske) stranke. Godine 1848. emigrirao u Mađarsku gdje se borio protiv Jelačićeve vojske i postao pukovnik. Osuđen na smrt 1851, ali mu je kazna zamijenjena za 10 godina tamnice. Pušten prilikom opće amnestije 1860. godine.